

УДК 336.719.:343.95

Кубах Т.Г. асистент кафедри фінансів
ДВНЗ Українська академія банківської справи, м. Суми

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ АСПЕКТ УЧАСТІ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ В ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ

В сучасних умовах розвитку інструментарію фінансової системи та прогресивної співпраці суб'єктів господарювання на ринку капіталу, фінансова система взагалі, а банківський сектор зокрема став ключовим для тіньової економіки, оскільки жодна масштабна тіньова економічна діяльність не може здійснюватись в сучасних умовах без використання фінансових інституцій.

In the modern terms of development of tool of the financial system and progressive collaboration of subjects of menage at the market capital, financial system in general, and a bank sector in particular became key for a shadow economy, as not a single scale shadow economic activity can be carried out in modern terms without the use of financial institutes.

Ключові слова: фінансова безпека, ринок капіталу, банківський сектор, тіньова економіка, легалізація доходів отриманих злочинним шляхом.

На сучасному етапі протистояння держави та тіньової економіки, необхідно усвідомити, що всі протиправно вивезені за кордон капітали – вітчизняне надбання, які в меншій мірі зароблені правомірно, а в більшості створені за межами правового поля.

Слід зазначити, що як у вітчизняних, так і у зарубіжних джерелах підкреслюється прямий взаємозв'язок між глибиною кризи у державі та обсягами прихованого капіталу. Тобто процес тінізації економіки розвивається пропорційно до темпів та масштабів її спаду. А в умовах існуючих міжнародних зв'язків та технічного прогресу діяльність пов'язана з

легалізацією доходів отриманих незаконним шляхом стає все більш небезпечною для стабільного розвитку ринку капіталу зокрема та фінансової системи взагалі.

Враховуючи те, що основу фінансової системи України складає банківська сфера, відмивання брудних коштів саме в даному секторі економіки є найбільш масштабними та руйнівними для економічного розвитку держави.

Постановка проблеми. Сьогодні Україна активно намагається увійти у світовий фінансовий простір. Але разом з активною міграцією міжнародного капіталу вдосконалюються та ускладнюються схеми «відмивання» «брудних» коштів. І саме банківський сектор став тією провідною ланкою легалізації капіталів, отриманих незаконним шляхом. Отже виникає необхідність дослідження існуючих схем «відмивання» грошей у банківському секторі економіки, як провідної ланки фінансової системи України. Що насамперед надасть можливість виявити недоліки в організації контролю за банківськими операціями, а в подальшому створити дієвий механізм який унеможливить реалізацію тіньових схем у банківській системі.

Метою статті є дослідження проблеми «відмивання» «брудних» коштів у банківській системі та розгляд схем які найбільш часті використовуються злочинцями у процесі легалізації капіталу.

Аналіз досліджень та публікацій. Значну увагу проблемі легалізації коштів отриманих злочинним шляхом в своїх наукових роботах приділяють вчені-економісти та фахівці з питань тінізації економіки та «відмивання» «брудних» коштів: Барановський О.І., Верлан Д.А., Волик В.Ф., Гуржій С.Г., Копиленко О.Л., Янушевич Я.В. та інші. Разом з тим в умовах трансформації міжнародної фінансової системи та відкритості банківського сектору України для іноземного капіталу, виникають нові можливості нелегальної міграції коштів через вдосконалені схеми «відмивання» «брудних» грошей, що потребує проведення все нових досліджень.

Викладення основного матеріалу. Зоною підвищеного ризику залишається банківська сфера. Процес «відмивання» «брудних» коштів взагалі об'єктивно неможливий без залучення банківського сектора, який може відігравати як пасивну роль, тобто роль безпосередньої технічної ланки, так і активну, що полягає у створенні умов для проведення сумнівних та незаконних операцій.

В Україні банківська система стала практично основною ланкою у схемі «відмивання» та переведення в готівку коштів підприємницьких структур. Одним із найпоширеніших способів легалізації доходів отриманих злочинним шляхом з використанням конвертаційних центрів, є операції з переведення безготівкових коштів у готівку (гривня і валюта) із залученням рахунків у вітчизняній та іноземних банках.

Технічний прогрес у банківській сфері в небачених раніше масштабах розширює можливості для міжнародної організованої злочинності в прихованні й легалізації злочинного доходу.

Безумовно, одним з найефективніших способів є електронні перекази грошей між банками однієї країни, а також перекази в банківські установи інших країн. Протягом багатьох років у різних країнах успішно функціонують системи передачі інформації й банківських доручень. До найбільш великих з них відноситься система Всесвітнього міжбанківського об'єднання фінансових телекомунікацій (SWIFT).

Головна перевага електронного переказу полягає у швидкості переміщення грошей, а у випадку крайньої необхідності - на величезній відстані. Всі активи, переправлені таким шляхом, негайно, з моменту їхнього надходження на рахунок закордонного банку, виявляються в повнім розпорядженні правопорушників. З цього моменту їх можна направляти по будь-яких адресах як у банківській, так і в небанківській сфері. Нерідко активи здійснюють через систему SWIFT багаторазову кругосвітню подорож, щоб з'явитись на рахунках одного з банків існуючих офшорних зон. При цьому важливого значення набуває той факт, що при проведенні подібних

банківських операцій необхідно пред'являти мінімальну кількість документів.

З розвитком віртуального банківського бізнесу, банківських операцій у режимі «он-лайн», які можуть здійснюватись на сайтах мережі Інтернет тих банків, які пропонують цей вид послуг, процес «відмивання» грошей вийшов на якісно новий рівень.

Розглянемо декілька схем «відмивання» «брудних» коштів у банківському секторі економіки. Перша це відмивання коштів за допомогою сертифікатів на пред'явника (Рис 1).

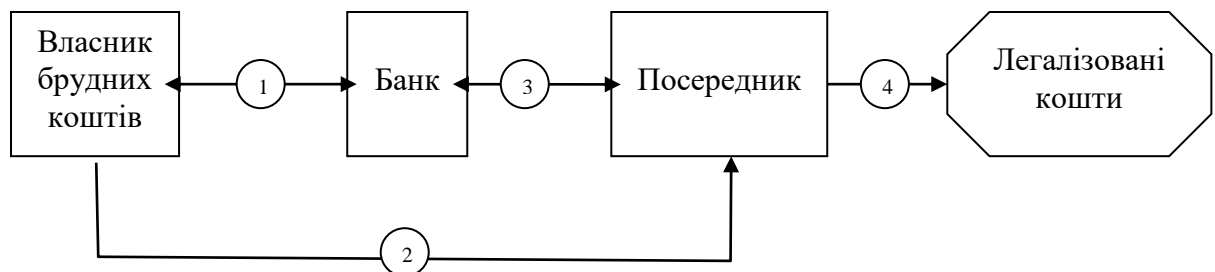

Рис 1. Схема відмивання коштів за допомогою сертифікатів на пред'явника
 1 – придбання ощадних сертифікатів на пред'явника за «брудні» кошти;
 2 – передача ощадних сертифікатів на пред'явника посереднику;
 3 – пред'явлення посередником до платежу ощадних сертифікатів;
 4 – безпосередньо легалізовані кошти.

Фірма за злочинні кошти здійснює придбання ощадних сертифікатів на пред'явника в банку. Як правило, далі вони передаються підставній особі-посереднику, яка пред'являє їх до платежу в касу цього банку, що здійснює торгівлю сертифікатами, та отримує цілком легальні кошти.

Дана схема може використовуватися в комплексних схемах, на етапах розміщення та інтеграції (безпосередньо надання брудним коштам легального вигляду шляхом розвитку ланцюгу легалізаційного процесу). Часто здійснюється за домовленістю зі співробітниками банку [1].

Звернемо увагу на схему кредитування під заставу брудних коштів, розміщених на депозиті (Рис 2).

Особа розміщує кошти, отримані в ході протиправної діяльності, на депозитному рахунку в банку. В подальшому відбувається оформлення кредиту забезпеченням по якому є кошти на зазначеному депозитному рахунку.

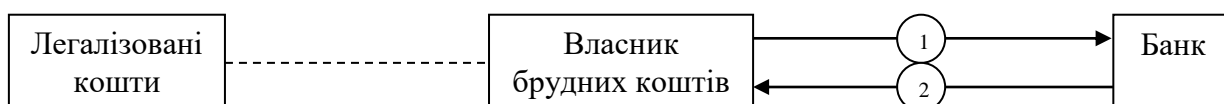

Рис 2. Схема кредитування під заставу брудних коштів, розміщених на депозиті

- 1- розміщення брудних коштів на депозитному рахунку;
- 2- отримання кредиту під заставу депозитного рахунку.

Особливістю схеми є те, що депозитні кошти виступають у формі застави під банківський кредит. Відсотки, що отримуються за депозитним внеском, частково компенсують витрати, пов'язані з користуванням кредитом.

Ця схема є досить небезпечною, враховуючі значні обсяги коштів, які можуть бути легалізовані. Схема має багато варіантів, пов'язаних із використанням різних об'єктів застави (банківські метали, цінні папери, майнові права тощо). З метою ускладнення виявлення схеми предмет застави може бути розміщено не в банку, що видає кредит, а в іншій фінансовій установі, в тому числі за кордоном. Особливу небезпеку ця схема становить при змові, що виникає між власниками «брудних» коштів з працівниками банку. При цьому можлива підробка кредитної документації, документів на заставу. У разі розкриття зазначеної схеми, виникає загроза для банку ризику втрати репутації.

Розглянута нами вище схема може бути вдосконалена шляхом легалізації доходу за кордоном (Рис 3).

Банк видає кредит під заставу «брудних» коштів на депозитному рахунку. Кошти спрямовуються за межі України та певний час знаходяться там в обігу, а потім повертаються на Україну. Отриманий легальний дохід акумулюється за кордоном.

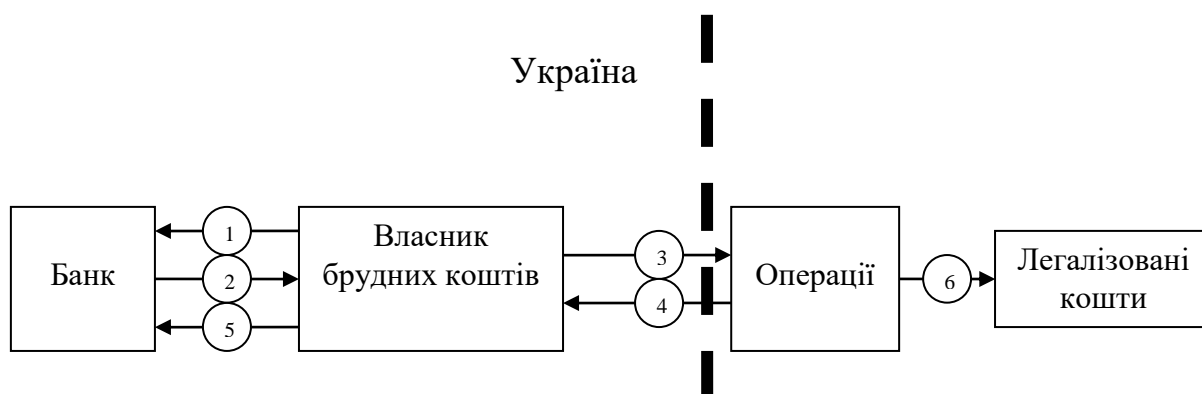

Рис 3. Схема кредитування під заставу брудних коштів на депозиті з проведенням операцій за кордоном

- 1- розміщення «брудних» коштів на депозитному рахунку банку;
- 2- отримання кредиту під заставу депозитного рахунка;
- 3- отримані кошти передаються посереднику за кордон, як позика, для проведення операцій;
- 4- повернення позики посередником;
- 5- повернення кредиту;
- 6- дохід від проведених операцій.

Особливістю схеми є те, що депозитні кошти виступають у формі застави під банківський кредит, при цьому досить часто умовою реалізації схеми є фальсифікація звітності.

Як вже зазначалося попередньо глобалізація фінансових систем та технічний прогрес надає можливість реалізовувати найскладніші схеми з «відмивання» «брудних» грошей, використовуючи при цьому банківську систему декількох країн [1].

Розглянемо операцію з відмивання коштів за допомогою депозитних сертифікатів на пред'явника, емітованих в іноземній валюті (Рис 4).

В Україні в банку «А» мають рахунки фірми «експортер» та «імпортер». Банк «А» має кореспондентський рахунок у валюті (II чи III групи класифікатора НБУ, а саме: вільно конвертовані валюти, які широко не використовуються для здійснення платежів за міжнародними операціями та не продаються на головних валютних ринках світу, та неконвертовані валюти) в банку «В» країни «В». У тому ж банку має кореспондентський рахунок в тій же валюті банк іншої країни «С». Країна банку «С», як правило, територіально віддалена, з неї важко отримати інформацію, що становить банківську таємницю. В банку «С» є рахунок «брудних» та «чистих» фірм.

Експортер за фіктивним експортним контрактом отримує валютну виручку від брудної фірми. Того ж дня він купує в банку «А» (або у торговця цінними паперами) депозитні сертифікати на пред'явника у валюті. В подальшому сертифікати передаються імпортеру. Імпортер того ж дня пред'являє їх до сплати та перераховує валюту «чистій» фірмі за фальшивим імпортним контрактом.

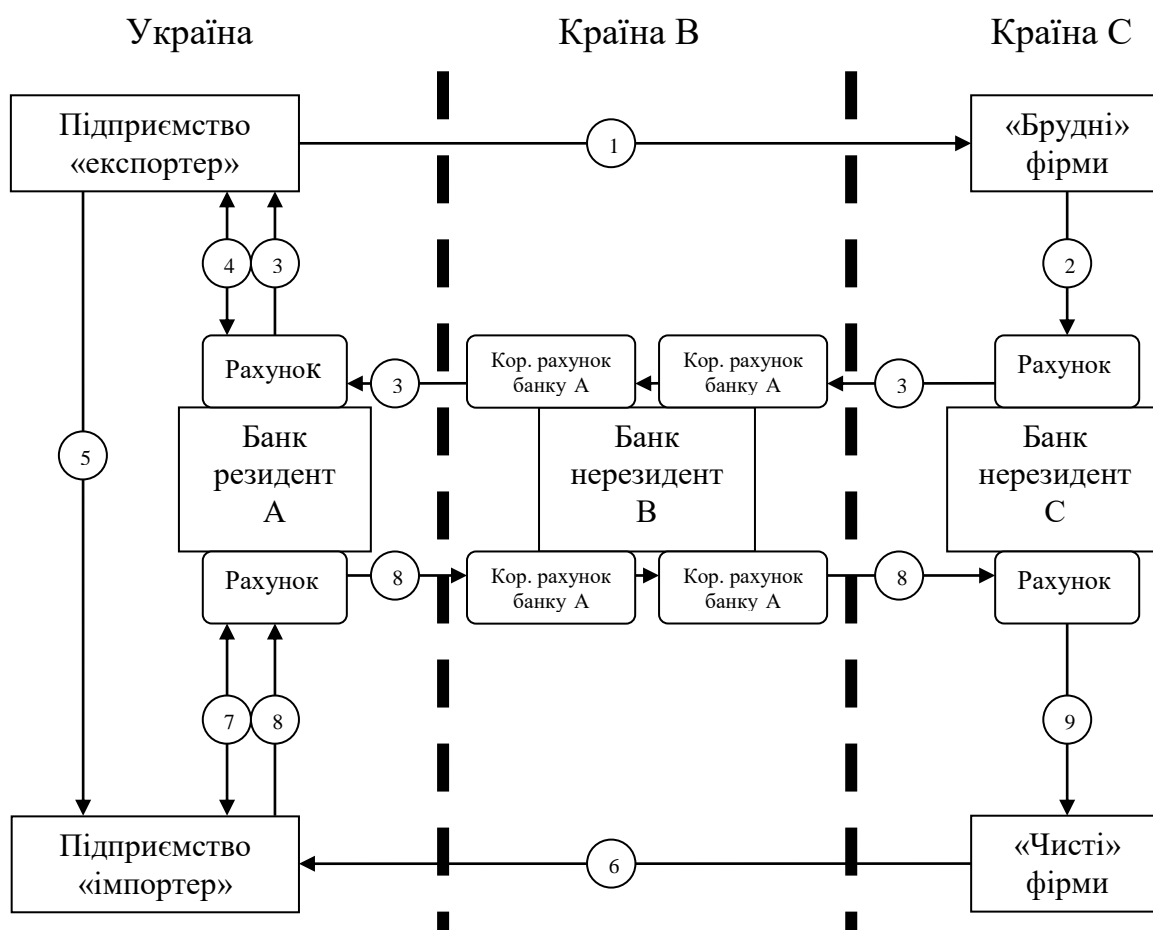

Рис 4. Операції з відмивання коштів за допомогою депозитних сертифікатів на пред'явника, емітованих в іноземній валюті

- 1 – укладання фіктивного експортного контракту;
- 2 - перерахування брудних коштів на рахунок банку нерезидента;
- 3 – отримання валютної виручки від «брудної» фірми;
- 4 – придбання експортером депозитного сертифіката на пред'явника у валюті;
- 5 – перепродаж депозитного сертифікату підприємству «імпортеру»;
- 6 - укладання фіктивного контракту між «імпортером» та «чистою» фірмою ;
- 7 – продаж сертифіката імпортером;
- 8 – перерахування валюти «чистій» фірмі за фальшивим імпортним контрактом.
- 9 – отримання «відмитих» грошей.

Схема може використовуватись для надання «брудним» коштам легального вигляду шляхом розриву ланцюга легалізаційного процесу. Маскування коштів відбувається також завдяки залучення у цей процес іноземних банків. Слід зазначити, що за межами країни прослідкувати зв'язки між коштами, які проходили через Україну практично неможливо.

Враховуючи те, що операції проводяться в один і той же день, в банках «А» та «В» баланси закриваються. Всі операції проводяться в межах кореспондентських рахунків банку «В». Схема може працювати і без реальних коштів на вході, уможливіючи створення підтвердження легального походження необмеженої суми грошей. При цьому експортер в Україні ще може заявити про відшкодування ПДВ. Якщо експортер та імпортер є фіктивними фірмами, одразу ж після проведення операції вони безслідно зникають разом зі звітністю.

Порушеннями законодавства при реалізації такої схеми можуть бути фальсифікація експортних та імпорتنних операцій [1].

Як показує міжнародний досвід, методи відмивання грошей стають усе більше рафінованими і досягли в усьому світі настільки величезних розмірів, що стали являти загрозу стабільності окремих країн і фінансовій безпеці цілих регіонів. За даними статистик щорічно у світі до законного фінансового обігу залучається від 590 млрд. до 1,5 трлн доларів, набутих злочинним шляхом, що становить від 2 до 5% всесвітнього валового продукту [4].

Таким чином в умовах прогресивного розвитку схем «відмивання» «брудних» грошей одним з найважливіших питань є створення надійної системи забезпечення фінансової безпеки ринку капіталу як складової цілісної системи гарантування національній безпеці України. Організація такої системи, враховуючи мету та принципи забезпечення фінансової безпеки, повинна будуватись на основі нормативно-правових актів, регулюючих та контролюючих діяльність органів державної влади у цій сфері, які в свою чергу повинні забезпечити створення та підтримку

щоденного ефективного контролю з метою своєчасного виявлення та попередження загроз фінансовій безпеці.

Список використаної літератури.

1. Боротьба з відмиванням коштів: правовий, організаційний та практичний аспекти [Текст] / С. Г. Гуржій, О. Л. Копиленко, Я. В. Янушевич та ін. ; за ред. М. Я. Азарова; Держ. ком. фін. моніторингу України, Ін-т законодавства ВР України. - К. : Парламентське вид-во, 2005. - 209, [6] с.
2. Верлен Д.А. Отмывание «грязных» денег [Текст] / Д.А. Верлен. - О.: Астропринт, 2000. – 148 с.
3. Задорожный Г.В., Иващенко П.А., Тютюнникова С.В. Экономическая безопасность и теневая экономика [Текст] / Г.В. Задорожный, П.А. Иващенко, С.В. Тютюнникова. - Х. : ХИБМ, 1999. - 207с
4. Київець О. Чи бувають «брудні» гроші в банках? [Електронний ресурс] // <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=1416>
5. Мандибура В.О. «Тіньова» економіка України та напрями законодавчої стратегії її обмеження [Текст] / В.О. Мандибура - К. : Парламентське вид-во, 1998. – 135 с.
6. Попович В.М. Тіньова економіка як предмет економічної кримінології [Текст]: монографія / В.М. Попович / НДІ Національної академії внутрішніх справ України; Науково- дослідний центр Українського фінансово- економічного ін-ту Державної податкової адміністрації України - К.: Правові джерела, 1998. - 447с.
7. Теневая экономика региона: диагностика и меры нейтрализации [Текст] / В.Ф. Басаргин, В.Ф. Яковлев, А.А. Красников, В.А. Скакунов, Зыков Е.А; под ред. А.И. Татаркина, В.Ф. Яковлева ; Рос. акад. наук, Урал. отд-ние; Ин-т экономики. - М. : Экономика, 2004. - 277, [1] с.
8. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації [Текст]: монографія / З.С. Варналій, А.Я. Гончарук, Я.А. Жаліло та ін.; за заг. ред.

- С.В. Захарій / Національний ін-т стратегічних досліджень - К. : НІСД, 2006. – 576 с.
9. Экономика и право. Теневая экономика [Текст]: учеб. пособие для студ. вузов, обуч. по экон. спец.: для курсантов и слушателей образовательных учреждений МВД России / Н.Д. Эриашвили, Г.М. Казиахмедов, Н.В. Артемьев и др.; за общ. ред. Н.Д. Эриашвили, Н.В. Артемьева - 4-е изд., стер. - М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2008. – 448 с.
10. Яковенко О. ФАТФ як міжнародний орган протидії відмиванню «брудних» грошей [Текст] // Збірник наукових праць НДФІ. - 2005. - № 7. - С. 25-28.

Кубах Т.Г. Організаційний аспект участі банківського сектора економіки в легалізації доходів / Т.Г. Кубах // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. – Суми: УАБС НБУ, 2009. – Вип. 24.- С. 366-373.